ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

Факультет туризму

Кафедра економіки та менеджменту

Завидівська О. І.

ЛЕКЦІЯ № 1

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА (МЕС) ТА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ (МЕВ)

з навчальної дисципліни:

«Міжнародні економічні відносини»

підготовки *БАКАЛАВРІВ*

галузь знань **07 «Управління та адміністрування»**

(спеціальність 073 – «Менеджмент»)

Лекція обговорена і затверджена на засіданні кафедри економіки та менеджменту (протокол № 5 від “10” грудня 2020 року)

Львів – 2020

План

1. Міжнародний поділ праці (МПП) як основа МЕС
2. Основні форми МПП: міжнародна спеціалізація та міжнародне кооперування виробництва
3. Етапи та особливості розвитку світового господарства.
4. Сутність, предмет на структура МЕВ

---

1. Міжнародний поділ праці (МПП) як основа МЕС

Міжнародна економічна система (МЕС) – це глобальна господарська система, що ґрунтується на світогосподарському поділі праці, інтернаціоналізації та інтеграції виробництва і обігу та функціонує на принципах ринкової економіки.

МПП – це вищий ступінь суспільно-територіального поділу праці між країнами, що формує відповідні міжнародні, галузеві і регіонально-галузеві пропорції, забезпечує взаємозв'язок процесів розширеного відтворення у світовому господарстві та спирається на спеціалізацію виробництва окремих країн.

Виникнення та подальший розвиток МПП здійснюється під впливом низки *різноманітних чинників*, які можна систематизувати за такими ознаками:

1. ПРИРОДНО-ГЕОГРАФІЧНІ: Відмінності в економіко-географічному положенні,кліматичних умовах, наявності природних ресурсів, чисельності населення.
2. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ: Особливості історичного розвитку, соціально-економічний тип виробництва, темпи розвитку об’єктів виробничої і соціальної інфраструктури, характеристики робочої сили, масштаби і серійність виробництва, особливості розвитку виробничих і зовнішньо-економічних традицій
3. НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ: Науково-технічний потенціал, прискорення темпів морального зносу, технологічна диверсифікованість,розширення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт.

МПП за родом діяльності розвивається за двома напрямами: *вертикальним* та *горизонтальним.*

Вертикальний – спостерігається, коли різні виробники формують однолінійний технологічний ланцюг та виконують ряд послідовних виробничих операцій.

Горизонтальний поділ праці передбачає виготовлення окремими виробниками складових, які поєднуються у технічно складному виробі. На міжнародному рівні горизонтальний та вертикальний міжнародний поділ праці реалізується як загальний (між великими групами галузей), частковий (менші галузі та підгалузі) і одиничний (внутрішньогалузевий поділ та всередині підприємства).

2. *Основні форми МПП: міжнародна спеціалізація та міжнародне кооперування виробництва*

Головними формами МПП є *міжнародна спеціалізація виробництва* (МСВ) і *міжнародна кооперація виробництва* (МКВ).

Міжнародна спеціалізація виробництва – це форма МПП між країнами, заснована на диференціації національних виробництв, зосередженні в окремих країнах виробництва певної продукції понад внутрішню потребу для інтенсивного обміну товарами, послугами, інформацією на зовнішньому ринку. МСВ розвивається за двома напрямами: виробничим і територіальним. У свою чергу *виробничий напрям* поділяється на міжгалузеву, внутрішньогалузеву і спеціалізацію окремих підприємств.

Міжгалузева спеціалізація припускає зосередження в окремих країнах визначених галузей виробництва при відсутності цілого ряду інших галузей.

Внутрішньогалузева спеціалізація пов'язана з галузями, заснованими на використанні результатів науково-технічної діяльності. *Головною відмітною ознакою спеціалізованої галузі*, підприємства, є однорідність продукції, що випускається.

До числа *основних видів МСВ* відносять:

1. Предметну, яка полягає в зосередженні випуску визначених видів продукції даної галузі в певній країні.

2. Подетальну, що представляє собою спеціалізацію підприємств певної країни на випуску комплектуючих виробів, вузлів або деталей, які не мають самостійного споживання, або частин кінцевого продукту, що використовуються в якості складових.

3. Технологічну або *стадійну* спеціалізацію, коли підприємства спеціалізуються на виконанні визначених видів робіт (виготовлення лиття, штампувань, заготівель тощо).

4. Типорозмірну спеціалізацію – коли кожна країна спеціалізується на виготовленні виробів визначеного типу і розміру.

5. Наукову спеціалізацію – тобто зосередження на визначених видах наукової діяльності, поєднуючи при цьому фірми різних країн.

Територіальна МСВ включає спеціалізацію окремих країн, груп країн, регіонів на виробництві певних товарів та їх частин для світового ринку.

Міжнародна кооперація виробництва – це форма тривалих раціональних виробничих зв'язків, що встановлюються між спеціалізованими підприємствами.

Як система економічних відносин, міжнародна кооперація характеризується:

- *об'єктом* співробітництва або сферою діяльності, в якій здійснюється взаємодія;
- *методом* співробітництва, тобто організаційними формами і засобами;
- *нормативним апаратом*, за допомогою якого здійснюється спільне досягнення поставленої мети.

МКВ охоплює різні *форми співробітництва*, а саме:

1. *Виробничо-технологічне* співробітництво;
2. *Торгово-економічні* процеси;
3. Післяпродажне *обслуговування* техніки.

Зараз сформувалася наступна *класифікація міжнародної кооперації* (в залежності від його основних ознак):

- за видами (економічна, виробнича, науково-технічна, у сфері збуту й ін.);
- за формами (підрядна, на основі здійснення спільних програм, спільне підприємництво, договірна спеціалізація);
- за стадіями (передвиробнича, виробнича, комерційна);
- за кількістю суб'єктів (двох- і багатобічна);
- за кількістю об'єктів (одно- і багатопредметна);
- за структурою зв'язків (внутрішньофірмова, міжфірмова, всередині і міжгалузева, горизонтальна, вертикальна, змішана);
- за територіальним охопленням (багатобічна, двостороння, міжрегіональна, всесвітня).

У міжнародній практиці найбільш широке поширення одержали наступні *форми кооперації:*

1. *Підрядне* кооперування;
2. Кооперування на основі здійснення *спільних програм;*
3. Кооперування у формі *спільного підприємництва;*

4. Кооперування у формі *договірної спеціалізації* на основі розподілу виробничих програм.

3. Етапи та особливості розвитку світового господарства.

Становлення СГ, безпосередньо пов'язаного з розвитком економічного способу господарювання, поширенням ринкових відносин, становленням національних держав, пройшло кілька етапів:

Перший етап

Вихідною формою міжнародного співробітництва була *міжнародна торгівля*, виникнення якої відносять до часів формування перших держав. Однак у цей період були відсутні як технічні, так і економічні передумови набуття міжнародною торгівлею комплексного, системного, всеохоплюючого характеру. Вона носила випадковий характер. Державні утворення (рабовласницькі або феодальні) в цей період представляли замкнуту, націлену на самозабезпечення господарську систему.

Другий етап

Удосконалювання техніки й, насамперед, корабельної справи забезпечили Великі географічні відкриття XV-XVII ст., створили умови й можливості для торгівлі на значні відстані. Зростає рівень життя населення, формується платоспроможний попит, що сприяє активізації міжнародної торговельної діяльності. З'являються перші великі торговельні компанії. У цей же період одержує досить широке поширення міжнародний кредит, який продовжує зберігати свій безпосередній зв'язок з торговельною діяльністю. Одержує розвиток міжнародна міграція робочої сили, в першу чергу через добровільну міграцію в Америку вихідців з Європи та насильницьке переміщення рабів з африканського континенту.

Третій етап

Пов'язаний із промисловою революцією кінця XVIII – першою половиною XIX ст. У цей період завершується *формування світової колоніальної системи* відповідно розширюється географія, форми й товарна структура світових господарських зв'язків. Однак обмеження економічних прав колоніальних територій, заборона на встановлення господарських зв'язків з економічними суб'єктами, які не належать до метрополії, перешкоджали формуванню єдиного світового господарства.

Четвертий етап

Успіхи в розвитку машинної індустрії, засобів транспорту й зв'язку забезпечили формування до кінця XIX ст. *єдиного світового ринку товарів і послуг,* як сфери тривалих товарно-грошових відносин між країнами, що базуються на МПП та інших факторах виробництва. Основні потоки направлялися усередині колоніальних імперій і між метрополіями. Одержує розвиток міжнародний кредит, міжнародні інвестиції. Національні економіки перетворюються в учасників міжнародного руху практично всіх видів економічних ресурсів. Оскільки ці процеси із різним ступенем інтенсивності проходили в усіх країнах, говорять про утворення сукупності національних господарств, тобто про становлення *господарської системи*, яка просторово охоплює всю земну кулю. Видимі результати господарської діяльності, маючи національну належність, одночасно сприймаються як результат господарської діяльності всієї людської цивілізації, тобто як *світове господарство,* що охоплює як сферу обміну, так і сферу виробництва.

П'ятий етап

Формування двох протиборчих економічних систем у 20-х рр. XX ст. розірвало економічну єдність світу. До середини XX ст. СГ було розколото на дві частини: світове капіталістичне і світове соціалістичне господарство, з перевагою першої частини (9/10 всієї міжнародної торгівлі). З 60-х рр. XX ст. в систему СГ увійшли країни, що розвиваються. У середині 70-х рр. серед них помітно виділилися так звані «НІК» – нові індустріальні країни Південно-Східної Азії (4 «малих дракона» – Південна Корея, Тайвань, Гонконг, Сінгапур) і 3 країни Латинської Америки (Бразилія, Аргентина, Мексика). Після розпаду соціалістичного блоку і перетворень у країнах Східної Європи (початок 80-х рр.) та розпаду СРСР (початок 90-х рр. XX ст.) СГ здобуло риси єдиного утворення. У такий спосіб сформоване СГ містить у собі національні економіки промислово (індустріально) розвинутих країн, країн, що розвиваються, та країн з економічною системою перехідного типу. Сукупність національних господарств перетворюється у *світову економіку*, оскільки вони взаємодіють між собою, в результаті чого на рівні хазяйнуючи суб'єктів виникають транснаціональні господарські утворення, а країни все частіше використовують погоджені правила взаємодії та створюють наднаціональні інститути, які пов'язують національні економіки у єдину систему світового господарства.

Шостий етап

Останнє десятиліття XX ст. вважають початком *нового етапу розвитку світового господарства*, якому притаманні такі особливості: всесвітнє поширення ринкових відносин; оволодіння людиною географічним простором; формування інтернаціональних виробничих чинників; посилення економічної взаємодії та взаємозалежності. На специфічних особливостях організації господарського життя в окремих країнах, регіонах світу, світовому господарстві в цілому та тенденціях його розвитку зосереджує увагу світова економіка.

Міжнародна економіка, у свою чергу, поєднує в своїх дослідженнях:

1) економічні суб'єкти, що вступають у міжнародну взаємодію зі світовою економікою та міжнародними економічними відносинами;

2) розробку теоретичних моделей функціонування міжнародної економічної взаємодії.

Функціонально міжнародна економіка поділяється на міжнародну мікроекономіку та міжнародну макроекономіку.

Міжнародна мікроекономіка – це частина теорії міжнародної економіки, що вивчає закономірності міждержавного світового ринку руху конкретних товарів і чинників їх виробництва та ринкові характеристики – попит, пропозицію, ціну тощо.

Міжнародна макроекономіка – це частина теорії міжнародної економіки, що вивчає закономірності функціонування відкритих національних економік і світового господарства загалом.

4. Сутність, предмет на структура МЕВ.

Міжнародні економічні відносини (МЕВ) – це частина економічних відносин, що відображають господарські зв'язки між суб'єктами МЕВ в процесі міжнародної взаємодії (виробництва та обміну товарів, послуг, інших ресурсів). Їхньою основою є ринкові системи і механізми.

Об'єктом сучасних МЕВ є світове господарство, як сукупність національних господарств та їхні економічні взаємовідносини.

Об'єкти МЕВ:

1. Міжнародні виробничі, фінансові, трудові, валютні, науково-технічні відносини
2. Міжнародні ринки
3. Тенденції розвитку міжнародної економіки

4. Суб’єкти міжнародної економіки
5. Економічні ресурси
6. Процеси, що відбуваються в міжнародному економічному середовищі

Предметом МЕВ є діяльність економічних суб’єктів, що виходить за межі державних кордонів і реалізується в різних формах міжнародного бізнесу.

Метою МЕВ є вирішення широкого кола постійно виникаючих проблем з максимальною вигодою для суб'єктів економічних відносин та з мінімальними витратами з їхнього боку.

МЕВ як глобальні відносини втілюються в життя через три рівні: макро-, мікро- і наднаціональний.

Макрорівень виявляється в розвитку міждержавних економічних відносин, що визначають і забезпечують загальні умови розвитку МЕВ на всіх рівнях.

Мікрорівень визначається зовнішньоекономічною діяльністю фірм.

Наднаціональний рівень проявляється через дію наднаціональних інститутів.

Суб’єкти МЕВ – це їх учасники, які здатні відносно незалежно і активно діяти з метою реалізації своїх переважно економічних інтересів:

1. Окремі держави
2. Фізичні особи
3. Міжнародні організації
4. Міжнародні підприємства
5. Юридичні особи

Суб'єктами МЕВ виступають господарські й організаційні одиниці на всіх рівнях:

1. Фізичні особи
2. Юридичні особи
3. Держава
4. Міжнародні організації
5. Міжнародні підприємства:

- багатонаціональні корпорації;
- транснаціональні корпорації;
- міжнародні спільні підприємства.

Структуру МЕВ складають **форми**, які знаходяться у тісному взаємозв’язку:

1. Міжнародний поділ праці.

2. Міжнародна торгівля товарами й послугами.

3. Міжнародний рух капіталів і закордонних інвестицій.

4. Міжнародна міграція робочої сили (РС).

5. Міжнародні валютно-фінансові й кредитні відносини.

6. Міжнародна економічна інтеграція.

Реалізація різноманітних форм МЕВ суб'єктами здійснюється на певному рівні, які розрізняються залежно від ступеня інтенсивності взаємодії:

1. Міжнародні економічні контакти;

2. Міжнародна економічна взаємодія;

3. Міжнародне економічне співробітництво;

4. Міжнародна економічна інтеграція.

Виділяють такі загальні **принципи розвитку МЕВ:**

1) еволюційність;

2) системність;

3) еквівалентність обміну.

На національному, міжнаціональному та наднаціональному рівнях виробляються, узгоджуються і реалізуються специфічні принципи МЕВ, які задекларовані у «Хартії економічних прав та обов'язків держав», прийнятої ООН у 1974 р. Такими *специфічними принципами МЕВ є*: суверенітет; територіальна цілісність і політична незалежність держав; ненапад та невтручання; взаємна та справедлива вигода; мирне співіснування; рівноправ'я та самовизначення народів; мирне врегулювання суперечностей; добросовісне виконання міжнародних зобов'язань; поважання прав і основних свобод людини; сприяння міжнародної соціальної справедливості; міжнародне співробітництво з метою розвитку; вільний доступ до моря і від нього для не морських країн та ін.

Сучасним МЕВ у цілому притаманні такі особливості:

- активна участь і міжнародна взаємодія суб'єктів МЕВ;

- взаємозв'язок форм МЕВ, які реалізуються в умовах становлення та розвитку світової валютної системи;

- різний рівень глибини: від простого міжгалузевого поділу праці до транснаціоналізації, від одиничних економічних контактів між країнами до їх економічної інтеграції;

- вихід за межі національних економік не лише результатів і факторів виробництва, а й самого виробничого процесу;

- поглиблення процесів інтернаціоналізації різних форм та рівнів, що дозволяє говорити про формування певних тенденцій розвитку глобальної економіки.